ihub onderwijs & familiezorg

Wat hebben we geleerd over samenwerken met ervaringsdeskundigen in moreel beraad?

Hand-out voor de bijeenkomst Vrij of Veilig?

6 oktober 2026

Sophie de Valk Mariette Matthijsse Dafne Smit Susanne Höfte Daphne Daalhof Chris Kuipers
Marc Noom Mickey Lauriks Peter Willems

Inhoudsopgave

Inleiding 3

A. Geleerde lessen uit de praktijk 4

Geleerde lessen uit de praktijk 4

Kernboodschap 8

B Verschillende vormen van participatie van jongeren en ouders 9

Wat leren we hiervan? 10

Inleiding

Vanaf 1 september 2025 doen we onderzoek met subsidie van ZonMw waarin de volgende vraag centraal staat: Hoe draagt het structureel inzetten van moreel beraad bij aan zorgvuldige besluitvorming rondom vrijheidsbeperking in de residentiële jeugdhulp? Binnen vier teams, drie residentiële groepen (open en gesloten), en één School2Care team, zijn in totaal 13 moreel beraden georganiseerd rondom concrete casuïstiek. Aan deze beraden namen mensen met verschillende perspectieven deel, waaronder professionals, ervaringsdeskundigen en waar mogelijk ook jongeren of ouders. Kenmerkend voor het onderzoek is dat ervaringsdeskundigheid structureel wordt betrokken, zowel in de uitvoering van het project als in het onderzoek zelf.

Tijdens het onderzoek hebben we 4-wekelijks bijeenkomsten gehad met de onderzoeksprojectgroep. Hierin namen 3 onderzoekers, de onderzoeksleider en de coördinator van het Ervaringshuis deel. Aan het eind van het onderzoek heeft een reflectiebijeenkomst plaatsgevonden met ervaringsdeskundigen. De praktijk die besproken is in deze bijeenkomsten en de lessen die we daaruit geleerd hebben geeft veel informatie over de rol van ervaringsdeskundigen en het samenwerken met ervaringsdeskundigen.

De eerste waardevolle informatie en geleerde lessen delen we graag met jullie in deze hand-out. Ze zijn te lezen in deel A. In Deel B beschrijven we welke vormen van deelname we kennen en hoe hiervan gebruik is gemaakt in de moreel beraden tijdens het onderzoek.
Nog niet meegenomen zijn de data uit 50 interviews na de moreel beraden. Komende tijd gaan we door met analyseren van deze data en verwachten we meer informatie met jullie te kunnen delen over ervaringsdeskundigheid in moreel beraad.

A. Geleerde lessen uit de praktijk

Geleerde lessen uit de praktijk

1. **Ervaringsdeskundigen brengen perspectieven in die anders niet gehoord worden**
2. **Gelijkwaardigheid begint vóór het moreel beraad**
3. **Voorbereiding maakt het verschil**
4. **Psychologische veiligheid is een randvoorwaarde**
5. **De gespreksleider is cruciaal voor een goede dialoog**
6. **Ervaringsdeskundigheid vraagt om erkenning én ondersteuning**
7. **Aandacht voor mogelijke impact bij ervaringsdeskundigen**

1. Ervaringsdeskundigen brengen perspectieven in die anders niet gehoord worden

De belangrijkste opbrengst van het samenwerken met ervaringsdeskundigen is dat zij andere vragen stellen, andere waarden inbrengen en signalen oppikken die professionals soms missen.

Een ervaringsdeskundige beschrijft hoe een gesprek met een jongere vóór het moreel beraad haar hielp om een belangrijk perspectief in te brengen: *"Zij praatte ook veel met het team, maar tegen mij zei ze dat nog een keer en het team had niet door dat dit zo belangrijk was voor haar."*

Ook een andere ervaringsdeskundige zag dat de aanwezigheid van andere perspectieven het gesprek daadwerkelijk veranderde: *"Gaandeweg het gesprek veranderde de focus."*

Wat leren we hiervan?
Ervaringsdeskundigen voegen niet alleen een extra mening toe. Zij brengen ervaringen, gevoelens en betekenissen in die het dilemma in een nieuw licht kunnen zetten. Daardoor ontstaat een rijkere en meer zorgvuldige afweging.

2. Gelijkwaardigheid begint vóór het moreel beraad

Hoewel vrijwel iedereen zich tijdens het beraad gehoord voelde, bleek dat veel ervaringsdeskundigen zich onvoldoende voorbereid voelden.

Een ervaringsdeskundige verwoordde dit treffend: *"Heb ik genoeg kennis om effectief te kunnen zijn?"* Zij beschreef een gevoel van achterstand ten opzichte van professionals over de casus zelf.

Een ervaringsdeskundige sloot zich daarbij aan: *"Je hebt een uur achterstand want de anderen hebben de focus al vanaf het begin. Zij kennen hun onderwerp."*

Wat leren we hiervan?
Gelijkwaardigheid ontstaat niet vanzelf doordat iemand aan tafel zit. Ervaringsdeskundigen moeten voldoende informatie krijgen, weten wat hun rol is en zich kunnen voorbereiden. Pas dan kunnen zij hun perspectief echt benutten.

3. Voorbereiding maakt het verschil

Een van de sterkste rode draden in het gesprek is dat deelnemers meer voorbereiding hadden gewild.

Een ervaringsdeskundige zei hierover: *"Miste in dit onderzoek heel erg dat er niet even tijd is genomen; hoe gaan we dit goed doen?"*

De ervaringsdeskundigen denken dat er te gemakkelijk over de inzet van ervaringsdeskundigen was gedacht binnen dit project.

Wat leren we hiervan?
De inzet van ervaringsdeskundigen vraagt een zorgvuldige voorbereiding:

- uitleg over het doel van het moreel beraad;
- voorbereiding van het team;
- voorbereiding van de ervaringsdeskundige;
- helderheid over verwachtingen en rollen;
- waar mogelijk contact met de jongere of ouder om wie het gaat.

Een goede voorbereiding blijkt een voorwaarde voor succes.

4. Psychologische veiligheid is een randvoorwaarde

Veiligheid kwam meerdere keren als onderwerp terug.

Een ervaringsdeskundige beschreef een beraad waarin zij zich niet serieus genomen voelde: "*Omdat de teamleden geen vragen stelden.*"

Een ervaringsdeskundige benoemde hoe kwetsbaar deelnemers zich in een moreel beraad kunnen opstellen: "*Moreel beraad dient iets heel veiligs te zijn.*"

Wat leren we hiervan?
Veiligheid betekent meer dan respectvol met elkaar omgaan. Het betekent dat deelnemers:

- zich uit durven spreken;
- twijfels mogen delen;
- fouten mogen benoemen;
- lastige gedachten mogen onderzoeken.

Dat geldt zowel voor professionals als voor jongeren, ouders en ervaringsdeskundigen.

5. De gespreksleider is cruciaal voor een goede dialoog

Meerdere deelnemers noemden de rol van de gespreksleider als bepalende factor voor het slagen van het beraad.
Ervaringsdeskundige: "*De gespreksleider heeft de rol om veiligheid te creëren.*"

Ervaringsdeskundige: "*Als gespreksleider kan je de groep meenemen in het vragen. Herformuleren naar een vraag.*"

Wat leren we hiervan?
De gespreksleider bewaakt niet alleen het proces, maar helpt ook om:

- alle stemmen aan bod te laten komen;
- oordeel om te zetten in nieuwsgierigheid;
- veiligheid te creëren;
- ongelijkheid tussen deelnemers te verkleinen;
- ervaringskennis daadwerkelijk mee te laten wegen.

6. Ervaringsdeskundigheid vraagt om erkenning én ondersteuning

Verschillende deelnemers vertelden dat zij soms het gevoel hadden zich te moeten bewijzen.

Ervaringsdeskundige: *"De rol als ervaringsdeskundige toch meer neerzetten, nu had ik vaak het gevoel dat ik me moet bewijzen in mijn rol van ervaringsdeskundige."*

Wat leren we hiervan?
Ervaringskennis wordt niet automatisch als expertise gezien. Er is aandacht nodig voor:

- positionering van ervaringsdeskundigen;
- expliciete waardering van hun bijdrage;
- training van professionals;
- duidelijke uitleg over de rol van ervaringsdeskundigheid.

7. Aandacht voor mogelijke impact bij ervaringsdeskundigen

Deelname aan moreel beraad kan grote impact hebben op ervaringsdeskundigen.

Ervaringsdeskundige: *"Geen goed gevoel na het beraad, dacht dat ik niet goed gehandeld had."* en *"Zou nuttig zijn om een veilige haven te creëren om na te spreken. Anders zit je ermee de dagen erna."*

De coördinator zag hierin een bredere les: *"Steeds zichtbaarder dat wat gevraagd wordt van ervaringsdeskundigen heel groot is en dat daar zorg voor nodig is."*

Wat leren we hiervan?
Inzet van ervaringsdeskundigen kan raken aan persoonlijke ervaringen, pijnlijke herinneringen en trauma's.

Daarom is het nodig om de volgende stappen op te nemen in de implementatie van moreel beraad:

- een vast nagesprek;
- aandacht voor emotionele belasting;
- zicht houden op hoe het later gaat;
- ondersteuning wanneer iets blijft doorwerken.

Kernboodschap

De rode draad door alle ervaringen heen wordt mooi weergegeven door dit citaat:

"Moreel beraad werkt alleen als het compleet is, inclusief ervaringsdeskundigen, jongeren en ouders. Als je alleen met je team moreel beraad organiseert krijg je tunnelvisie."

De reflectiebijeenkomst laat zien dat ervaringsdeskundigen een wezenlijke bijdrage leveren aan zorgvuldige morele afwegingen. Hun meerwaarde ontstaat echter niet vanzelf. Goede voorbereiding, gelijkwaardigheid, veiligheid, professionele begeleiding en nazorg blijken allemaal noodzakelijke voorwaarden om ervaringsdeskundigheid echt tot zijn recht te laten komen.

B Verschillende vormen van participatie van jongeren en ouders

Bij elk moreel beraad vragen we de inbrenger of de jongere en/of ouder waar de inbreng over gaat kan deelnemen. We bieden verschillende opties voor deelname, al dan niet in samenwerking met ervaringsdeskundigen:

1. De jongere/ ouder doet zelf mee.
2. De jongere/ ouder neemt een gedeelte van het moreel beraad deel.
3. De jongere/ ouder schrijft een brief die wordt besproken in het MB, aanvullend nemen ervaringsdeskundigen deel.
4. De jongere/ ouder neemt een videoboodschap op die we laten zien tijdens het MB, aanvullend nemen ervaringsdeskundigen deel.
5. De jongere/ ouder neemt een gedeelte deel, ervaringsdeskundigen zijn het hele MB aanwezig.
6. Ervaringsdeskundigen nemen deel, er is een voorbereiding gesprek met jongere en/of ouder.

Vorm deelname	**Hoe vaak in dit onderzoek**		**Opmerkingen jongeren**	**Opmerkingen ouders**
	jongere	ouder		
1	1	1		Ouder van de jongere over wie de inbreng ging heeft deelgenomen, voorgesprek met erv.desk. jongere
2	0	0		
3	0	0		
4	0	0		
5	0	0		
6	9	10	7 vd 9 keer heeft de erv.desk. jongere geen contact vooraf gehad. Eén keer is er contact geweest met de deelnemende moeder ipv met de jongere. Eén keer met leerling vlak voor het beraad.	8 vd 10 keer heeft de erv. desk. ouder geen contact vooraf gehad.
Geen (erv.desk.) jongere /ouder aanwezig	3	2		

In de praktijk wordt het meest gekozen voor volledige deelname van ervaringsdeskundigen. Voorbereiding met jongere en/of ouder stellen we inmiddels als vereiste. Ervaringsdeskundigen willen graag weten waar het beraad over gaat, wat er speelt bij de jongere en welke context belangrijk is. Dat helpt hen om hun rol goed te vervullen én beschermt hen tegen onverwachte of mogelijk belastende onderwerpen.

Desondanks lukt het vaak niet om deze voorbereiding te realiseren. Tijdens het onderzoek bleek dat dilemma's regelmatig veranderen. In meerdere moreel beraden verschoof de centrale vraag tijdens de voorbereiding of zelfs tijdens het beraad zelf. Redenen hiervoor waren dat een dilemma toch niet bleek te leven binnen het team en soms kwam gedurende het gesprek een ander moreel vraagstuk naar boven.

Daar komt bij dat het onderzoek bewust werkte met structureel ingeplande moreel beraden. Daardoor werden dilemma's soms minder urgent ervaren dan bij een beraad dat naar aanleiding van een actuele, prangende situatie wordt aangevraagd. Een onderzoeker reflecteerde daarop: *"De opzet van je hebt nu een moreel beraad werkt bovenstaande in de hand. Voorbereiding is dan anders omdat een dilemma niet als urgent ervaren wordt."*

Ook praktische omstandigheden spelen een rol. Jongeren nemen niet altijd deel aan het moreel beraad. Volgens de onderzoeksgroep gebeurt dat vaak omdat professionals inschatten dat deelname te belastend is voor de jongere, maar ook omdat tijd ontbreekt om een zorgvuldige voorbereiding te organiseren.

Een onderzoeker verwoordde dat als volgt: *"Het is vaak de inschatting van inbrenger of teamleider dat de jongere het niet aankan. Tijdsdruk speelt een rol om zorgvuldige voorbereiding te doen."*

Toch bevestigden zowel de onderzoeksgroep als de ervaringsdeskundigen dat contact met de jongere vooraf grote meerwaarde heeft. Een ervaringsdeskundige beschreef:*"Bij de keer dat ik wel contact heb gehad merkte ik dat de jongere een goede band had met het team maar tegen mij toch nog andere dingen zei."*

Wat leren we hiervan?

De belangrijkste les uit het onderzoek is daarom niet dat voorbereiding altijd méér informatie betekent, maar dat voorbereiding bewust en gezamenlijk vormgegeven moet worden. Contact tussen ervaringsdeskundige en de betrokken jongere of ouder is van grote meerwaarde. Om die reden heeft de onderzoeksgroep gedurende het project besloten dit als harde eis op te nemen: wanneer jongeren of ouders niet zelf deelnemen, moet worden onderzocht of een ervaringsdeskundige vooraf met hen kan spreken ter voorbereiding op het beraad.